

Fotråte: Bekjempelsen fortsetter

Forfatter

Synnøve Vatn, fagsjef beredskap, Animalia

Sammendrag

Ondarta fotråte er så langt kun påvist i Rogaland og AustAgder. Påvisning av sju nye tilfeller i Sør-Rogaland viser at det fortsatt er viktig å forhindre at sjukdommen sprer seg både innenfor og ut av fylket.

Publisert

2018

Referanse

Sau og Geit Nr. 2/2018

Utskriftsdato

26.04.2024 www.fag.nsg.no

Fotråte:

Bekjempelsen fortsetter

Ondarta fotråte er så langt kun påvist i Rogaland og Aust-Agder. Påvisning av sju nye tilfeller i Sør-Rogaland viser at det fortsatt er viktig å forhindre at sjukdommen sprer seg både innenfor og ut av fylket.

Tekst og foto: Synnøve Vatn, fagsjef beredskap, Animalia

I 2008 ble ondarta fotråte påvist i Norge for første gang siden 1948. Gjennom det nasjonale samarbeidsprosjektet «Friske føtter ble store ressurser satt inn for å bekjempe sjukdommen. Antall årlige tilfeller har variert fra 38 i 2008 til to i

2016. I 2017 ble det imidlertid påvist smitte i sju besetninger i Sør-Rogaland, et område som kun har hatt få tilfeller tidligere. Påvisningene kom gjennom utredningen av kontaktbesetninger etter påvisning av smitte i overvåkingspro-

grammet for fotråte på slakteriene. Totalt er smitte påvist i 134 besetninger i Rogaland og Aust-Agder siden 2008.

Sjukdomsbilde

Det svært alvorlige sjukdomsbildet som ondarta fotråte kan gi, er hovedårsaken til at sauenæringa initierte Snu sauen i 2008. Også i andre land kjennetegnes fotråte av store lidelser for dyra kombinert med produksjonstap og kostnader til forebyggende tiltak. I og med at svært få land har gjennomført omfattende kartlegginger og prøvetaking av flokker uten alvorlige symptomer, er det mindre internasjonal

Sau med rød og hissig klauvspalte med et gult belegg. Slike forandringer kan både skyldes de hissige og de mindre hissige variantene av fotråtebakterien og prøvetaking er påkrevd for å skille mellom disse. Hos denne sauen sees i tillegg konturene av en halv-måneformig litt eldre såleløsning, det skyldes vanligvis smitte med de hissige variantene. Foto: Animalia, Lisbeth Hektoen.

kunnskap om sjukdommens latente evner. Fra norske forhold kjenner vi nå til at smitte kan ligge skjult i en besetning over

flere år. Blant de siste sju besetningene med påvist smitte har det ikke vært sjukdom utover noen få dyr med milde symptomer,

Synnøve Vatn, fagsjef beredskap, Animalia

og det er derfor sannsynlig at smitten har vært i området over noe tid.

Evnen til å ligge latent i en besetning uten å gi alvorlig sjukdom kjenner vi også fra mædi og skrapesjuka. Det gjør slike sjukdommer krevende å oppdage og dermed også krevende å bekjempe. Det er derfor hele tiden tatt høyde for at det vil ta tid før fotråtesmitten er utryddet fra Norge.

Overvåking

I dag skjer overvåkingen hovedsakelig gjennom undersøkelser på slakteriene. Klauvinspektører undersøker årlig totalt ca. 100 000 sauer. Det var gjennom slakteri-overvåking smitte ble påvist i en besetning fra Aust-Agder i 2013, og totalt er smitte påvist i 14 besetninger gjennom denne overvåkingen siden 2009. Programmet er risikobasert med mest fokus på slakterier der det slaktes sau fra Rogaland og Agder, men også med begrenset overvåking av sau fra Østlandet. I tillegg tas det ut en del prøver fra besetninger som melder om mistenkelige symptomer og kontakter til besetninger som får påvist smitte.

Sanering

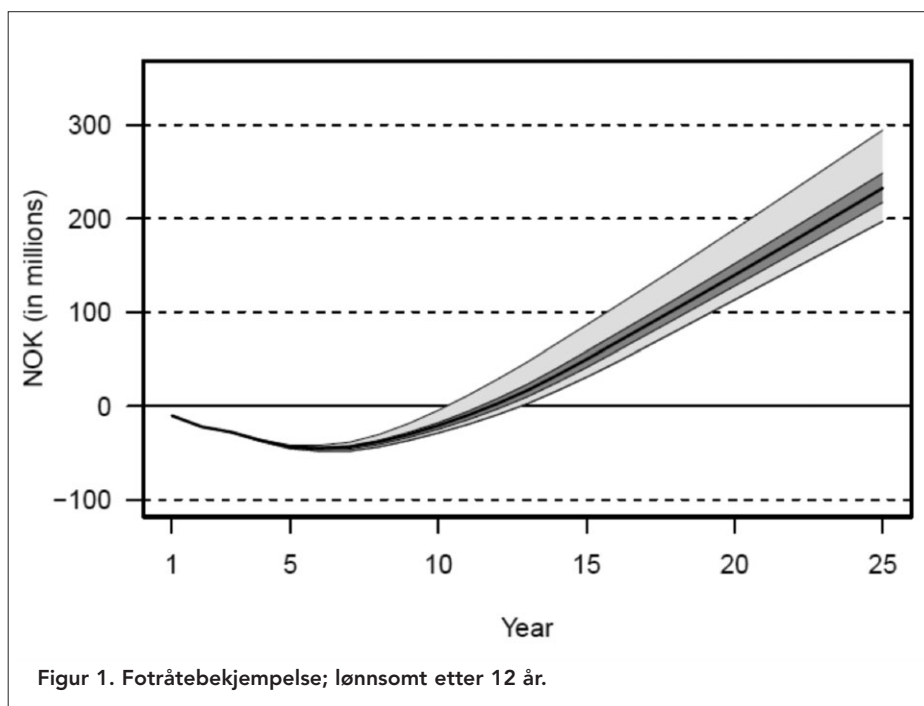
Alle besetninger som har fått påvist smitte fram til nå er i god gang med sanering. Totalt er ca. 70 besetninger undersøkt for å avdekke mulig smitte, hvorav en god del skal undersøkes på nytt til våren, etter noen uker på beite. ►

Hvor kommer smitten fra og hvor utbredt er den?

Ofte er det mulig å peke på sannsynlige smitteveier både inn til og innen et nytt område. Det generelle bildet er vanligvis livdyrsalg inn til et område, men påfølgende lokal spredning mellom naboer og evt. videre livdyrsalg. Erfaringen er at spredning via fellesbeite er lite sannsynlig, med unntak av såkalte «husmorbeiter», der voksensauene slippes sammen etter at lammene er tatt fra. Dette er viktig kunnskap for å kunne spore og bekjempe fotråte. Tilfellene i Sør-Rogaland følger dette mønsteret og seks av de sju besetningene er naboer, uten at vi i skrivende stund kjenner sannsynlig smittekilde inn til dette området.

Hva nå?

Antall tilfeller i 2017 ble flere enn det vi har sett på mange år, og det er nå svært viktig å bruke nødvendige ressurser på kartlegging og bekjempelse av sjukdommen. De smittede besetningene ligger i et område med mye sau og antall kontaktbesetninger er derfor høyt.

Beregninger ut fra norske forhold viser at kostnadene til bekjempelse er inntjent allerede etter ca. 12 år (se figur). Dersom fotråte får spre seg vil kostnadene med å leve med fotråte i 2020 kunne

overstige kostnadene med å utrydde sjukdommen; som vil ligge på i størrelsesorden 70-80 millioner kroner. Deretter vil utgiftene fortsette å øke med økende forekomst.

Et stort problem i Sveits

Sveits er i mange sammenhenger et foregangsland på landbruk, men har større utfordringer med smittsomme sykdommer enn Norge. Fotrâte har fått spre seg til store deler av sauepopulasjonen, og kostnadene til en planlagt bekjempelse blir derfor store. Dette underbygger betydningen av smittebeskyttelse og overvåking her hjemme, både for å unngå import av sykdom og for å bekjempe den på et tidlig stadium.

I Sveits planlegges det nå et omfattende kontroll- og bekjempelsesprogram for fotrâte. I dag opplever hele 40 % (!) av sauebøndene i landet problemer med ondarta fotrâte. I to kantoner (fylker) har det i flere år vært kjørt et bekjempelsesprogram. Sauebøndene i disse to kantonene ønsker nå å introdusere et nasjonalt program for å hindre stadige nyinfeksjoner pga. fellesbeite i alpine med sau fra andre kantoner. Der, som i Norge, møtes sau fra mange områder i ett og samme fjellområde. Totalt finnes det rundt 400–450 000 voksne sauer i Sveits fordelt på ca. 12–13 000 besetninger. Det er mange svært små besetninger, og snittstørrelsen er ca. 30 sauer. Ondarta fotrâte ble særlig synlig i Sveits etter at spansk Merinosau, som er svært følsom for fotrâte, ble solgt til store deler av verden. Dette skjedde etter at dødsstraffen for eksport av Merino fra Spania ble opphevet på 1600-tallet og ullproduksjonen fikk større betydning.

Store produksjonstap

I tillegg til at saueprodusenten selv ønsker å bekjempe ondarta fotrâte, er det økende signaler fra turister og samfunnet forøvrig at halte sauer er uakseptabelt. Som i Norge er forbrukerne i økende grad opptatt av dyrevelferd, og i begge land er erfaringen at ondarta fotrâte kan gi svært nedsatt velferd hos syke dyr. I Sveits angir produsentene i besetninger med problemer at mellom 10 og 50 % av dyra til enhver tid har alvorlige symptomer. I en studie der en smitta og en frisk flokk ble sammenlignet, tok det to måneder lenger før lammene i den syke flokken var slaktemodne. Produksjonstap og kostnader til behandling er estimert til 60

Johann Hänni (t.h.) er sauebonde i Zimmerwald i Sveits og har jevnlig problemer med fotrâte. Fotbad og behandling av enkelt dyr må til for å holde sykdommen i sjakk. Sanering har så langt vært uaktuelt pga. faren for reinfeksjon på fellesbeite eller utstillinger. Her sammen med Yuval Tempelmann som er ansvarlig for å utarbeide bekjempelsesplanen for Sveits. Foto: Synnøve Vatn

millioner kroner pr. år. Det kan virke som om fotrâte har et noe mer alvorlig sykdomsbilde i Sveits enn i Norge, noe som bl.a. kan skyldes en mer gjennomsmittet populasjon og et varmere klima. Dette kan også være årsaken til at smitte spres i langt større grad på fellesbeite enn vi har erfart i Norge.

Skal undersøke 12 000 flokker

I forbindelse med planlegging av kontroll- og bekjempelsesprogrammet i Sveits ble Animalia invitert ned for å presentere overfor beslutningstakere hva som er gjort for å stoppe og forebygge problemet i Norge. Samtidig fikk vi med oss kunnskap tilbake til Norge om hvordan de vil gå fram i alpe-landet.

Foreløpig er det planlagt at alle 12 000 sveitsiske flokker skal undersøkes og prøvetas hvert år i totalt fem år. Dvs. 60 000 flokkundersøkelser totalt! De planlegger å utdanne 400 (!) klauvinspektører. Til sammenligning ble det gjennom «Snu Sauen» høsten 2008 og tidlig 2009 i Norge «bare» undersøkt 2 500 flokker med ca. 250 000 sauer, hovedsakelig i Rogaland og Agder-fylkene. Men også en god del besetninger i Telemark, Buskerud og Oppland. Sveits har den fordel at det nå er etablert langt bedre diagnostiske metoder for å påvise ondarta fotrâte enn det som fantes i Norge i 2008. Det er langt på vei takket være internasjonale forskningsprosjekter som ble igangsatt som en følge av bekjempelsesprogrammet i Norge.

Det er intensjonen at besetninger i Sveits som får påvist fotrâte må sanere før de kan delta på fellesbeite, utstillinger osv.

Det gjenstår imidlertid å få på plass et regelverk som hjemler for slike restriksjoner.

Sveits vs. Norge

Sveits har sannsynligvis rundt 5–6 000 smitta flokker, mens vi i Norge så langt «bare» har påvist smitte i 134 flokker. I Norge har vi hatt flere introduksjoner av fotrâte som alle er blitt bekjempet, slik vi nå bekjemper smitten som sannsynligvis kom inn med sauer fra Danmark litt etter 2 000-årsskiftet. I Sveits har fotrâte som nevnt spredt seg i flere hundre år. Begge land er fjelland med høyt kostnadsnivå som setter en høy standard for dyrevelferd. Sveits har flere pågående bekjempelsesprogrammer, bl.a. mot BVD hos storfe, men har likevel ikke den samme tradisjonen for å bekjempe alvorlig smittsomme sykdommer som vi har i Norge.

Utfordringer

Å planlegge bekjempelse av ondarta fotrâte i Sveits er krevende, samtidig som det er viktig ut fra et økonomisk og velferds-perspektiv. En utfordring i tillegg til omfanget av sykdommen, er at sau i mange små besetninger har en kjæledyr-lignende status slik at det forventes motvilje mot slakting av kronisk infiserte dyr. I Norge har slakting av deler av eller hele besetninger vært viktig, men naturligvis krevende for den enkelte bonde. En annen utfordring i Sveits er at det nok ikke er de samme mulighetene for bøndene å søke om erstatning for tap og utgifter ved saneringer. Det er å håpe at politikerne som har bedt om planen også beslutter å gjennomføre den. I Sveits som i Norge vil det oppstå utfordringer som krever gode løsninger underveis.